

TOPLUMSAL AKLI ANLAMAK

Sait Başer, İstanbul: İrfan Yayıncılık, 2005, 158 sayfa.

Dilek YALÇIN*

Geliş: 05.12.2018 / Kabul: 05.12.2018

Sait Başer'in "Toplumsal Akli Anlamak" adlı kitabı "Kut ve Töre" adlı kitabının devamı niteliğindedir. Kitap okuyucu ile diyalog üslubuyla ilerliyor. Maksudı okuyucuya bilerek bilmeyerek tabi olduğu formları fark ettirmek, onun mümkün oldukça esastan bakmasını sağlamak ve böylece fikri yetkinliğini güçlenmesine katkıda bulunmaktır.

Kitapta ilk önce akıldan bahsediliyor ve ayrıca inanmanın ne anlama geldiği anlatılıyor. Bu kitap Sait Başer'in oldukça önemli bir eseridir. Varoluşumuzun ve insan oluşumuzun anlama temelli olduğunu, anlamalarımız ile kişiliğin, kimliğin ve kültürün inşa edildiğini anlatan eser; Türk toplumunun sahip olduğu kültür ve medeniyeti inşa eden anlama sisteminden bahsediyor. Kültürün, geleneğin, göreneğin ve törenin ne olduğunu anlatmıyor. Çünkü bunlar toplumdan topluma göre değişen şeylerdir. Bunların nasıl ortaya çıktığından, ne için var olduğundan bahsediyor ve bunların ne olduğunu bizim anlamamız gerektiğini anlatıyor. Kültürler, görenekler belli bir anlayış modelinden dolayı oluşur. Anlamak anlam yüklemektir. İnsan anlam yüklediğine inanır, inanırken de inandığına ilgi gösterirken de ona anlam yükler ve ona inanmak ile kalmaz bir değer yüklemiş olur. Böylece hem onu kendince anlamış olur hem de onda farz ettiği imkanları ufkuna ekler.

İnsan her şeye bir anlam yükler ve yüklediği anlama inanır. İnançlarımız hayatın tüm zorlu koşullarında bizi ayakta tutar. Her insan her şeye aynı anlamı yüklemeyiz. Her şeyi herkesle aynı şekilde anlamlandırmaz zira her insan aynı değildir. Bir zaman diliminde doğru olan başka bir zaman diliminde yanlıştır mesela ve her insanın aynı zaman diliminde olması imkansızdır. Aynı zaman diliminde olsalar bile aynı ruh durumu içinde değildirler. Birebir aynı şeyleri yaşamamışlar aynı şeylerden üzülmemişlerdir ya da aynı yaradılıştadır değildirler. Beyin, akıl, zekâ tüm insanlarda vardır ancak herkes farklı düşünür. Zekâ zaten her şeyi kendince görür bu yüzden aslında hem her şeyi biliyoruz hem de her şeyde yanılıyoruz. Bilinen yanılığdır zaten

---

* Bingöl Üniversitesi, Felsefe Bölümü Öğrencisi, dilekyalcin5118@gmail.com.

ama bilinendir ve bilinen gerçek olandır. Gelenekler zekanın, düşüncenin ürünüdür. İnsanlar için vardır ama hiçbir zekâ geleneği kabul etmez. Gelenekler, görenekler sınırlamalardır ve sınırlama zekanın işi değildir. Bundan dolayı bu inançlarımız bize fayda sağladığı gibi bizi sınırlandırıyor aynı zamanda ve özümüzü değiştiriyor. Zekâ kimseyi sınırlamaz ancak mutluluğu hedefler. Dolayısıyla gelenekler sınırlama gibi görünse de aslında her şeyi kabul eder. Zekâ tek tek her bireyi, her düşüncüyü, her şeyi anlar. Bu yüzden geleneklerin olması ve toplumsal aklın anlaşılması gerekir.

Yukarıdaki ifadelerin tamamı göz önüne alındığında diyebiliriz ki, anlayana göre anlam: oluşumuyla bütünü özelleşmiş hali; fakat göreviyle özelin bütüne akışıdır. Bir başka ifadeyle: varlığını bütünlükten alan ve daima bütünlükle birlikte kalmakla beraber hem özne, hem nesne, hem bağlam, hem de süreçten beslenerek teşekkül eden senfonik bir merkezdir.

Sait Başer geleneklerin olması gerektiğinden ve geleneklerin öneminden bahsediyor. Gelenekler insanların mutluluğu için vardır. Ancak bazı gelenekler vardır ki insanı mutlu etmek yerine insanlara ıstırap verir. Bazen gelenek adı altında çok çirkin işler yapılır. Sait Başer' in "olması gereken" dediği gelenekler bu tür gelenekler değildir. Bu tür gelenekler modernizmin ben merkezli uzmanlık alanlarının dar görüş açılarını hapsetmiş genellikle tek boyutlu bir hayat anlayışı empoze eden pozitivizmin etkisinde oluşmuştur (s, 154).

Ben merkezli davranışlar, görüşler ve gelenekler insanları mutlu etmez. Tam tersi benciliğe sebep olur. Kurtların içinde kuzu masumiyeti içinde hayat sürülmez ve insanlar hep ben diyen insanların içinde ben demek zorunda kalır. Bu bir yaşam mücadelesi halini alır. Toplumda mutsuzluk, kaos meydana gelir. Oysaki gelenekler insanları mutlu etmek içindir. Ama çoğu insan geleneğin ne olduğunu ve gelenekten ne kast edildiğini bilmez. Anlam anlayana göre değer kazanır. Anlayan insandır ve herkes her şeyi farklı şekilde algılar zira hepimiz aynı şartlar içinde değiliz ve bu da anlamayı etkiler. Anlamının olmadığı yerdedir işte tüm kötülükler. Kelimelere yüklediğimiz sonuçlara, sebeplere, davranışlara ve insanlara yüklediğimiz anlamlardır kötülükleri meydana getiren. Kötülüklerdir kuralları oluşturan ve kurallardır kötülükleri oluşturan. Kurallar iyiliği var etmek için vardır, fakat onlar iyiliği yok eder ve kötülüğe neden olurlar. Oysaki iyi olmak ya da kötü olmak dediğin nedir ki? İyi ve kötü herkes için değişen öznel kavramlardır. Bazıları için iyi olan bazıları için kötüdür. İnsan kendi kurallarını kendisi belirler. Kendi doğrularını kendisi koyar ve üstelik her insan farklı olduğu için kuralların sonuçları her insanda aynı etkiyi göstermez.

Düşünce farklılığının olduğu yerde davranış farklılığı da olur çünkü düşünceler eylemlere dönüşür. Bu yüzden yanlış anlaşılımlar meydana gelir. Bazı insanlar kendisiyle aynı düşünmeyen insanı kendi özüne tehdit olarak görür. Farklı olan aşağılanır, oysaki gerçekte hepimiz biriz ve hiçbirimiz farklı değiliz. Dışlanan ve anlaşılmayan insan yalnız kalmak ister. Sonuç olarak insan bazen kalabalıklarda içinde yalnız hisseder. İncinmişlik duygusu insanı yalnızlığa iter. Yalnızlık duygusuna genelde mutsuzluk ve çaresizlik hissi eşlik eder. Bu tür durumlara maruz kalanlarda madde kullanımı intihar girişimi görülür. Dışlanma durumlarında yalnızlık, aslında kendisine zarar veren insanlarla bir arada olmaktan daha güvenilirdir. Bu hoş olmasa bile başarı için gereklidir. İnsan yalnızlığı ne kadar severse sevsin yaşayabilmek için insanlar ile iç içe olmak zorundadır. İnsanın yaşayabilmesi içinde bulunduğu ortamda tesis edeceği uyum bu ortamın unsurları ile kuracağı alakaya bağlıdır (s, 25).

Bu insana mutluluk vermese bile ihtiyaçtır. İnsanın yaratılışı itibari ile fitratında sevgi vardır ve insan sevmek, sevilme, insanlar ile bir arada bulunmak ister. Bu insanın aşağılık olduğu anlamına gelmez de yetersiz olduğu manasına gelir. Yetersizlikten kasıt sevmek ve sevilme ihtiyacıdır. Yalnızlık hissi de süregenlik kazandığında çeşitli bedensel ve ruhsal sorunlara yol açmaktadır. Ancak ölümlerin duyu ve duyguları dış dünyadaki hareketliliği takip etmez. Duyu ve duygularımız tabiattaki hareketliliğe paralel bir faaliyetin içindedirler ve bu faaliyet zaruridir. Çünkü her varlık gibi insanın denge durumunu yakalamaya ihtiyacı vardır. Denge durumunu elde edip korumak güven ihtiyacını karşılamının gereğidir (s, 53).

Bu yüzden insanlar bir arada yaşamak zorundadır. İnsanların bir arada olması her ne kadar kargaşaya sebep olsa da, devlet bu kargaşayı önlemek için vardır. Toplumun olduğu yerde ise gelenekler, görenekler ve kurallar olmalıdır. Gelenek; Mutluluk için olması gerektir. Bu yüzden yazar, bu eserinde toplumun aklını anlamının önemine vurgu yapıyor.

Toplum aklından kast edilen şey: gelenek nedir? töre nedir? özgürlük nedir? ya da insanların düşüncelerinden kasıt nedir? Gibi sorulardır. Bu tür kavramlar değişmez nitelikte değildir. Kavramlara anlam yükleyen insandır inanmak anlamakla olur insan ancak anlayacağına inanabilir. İnanmak da anlam yaratmaya sebep olur. Anlamın kaybolması inancın kaybolması demektir. İnsan inandığı için yaratır, yarattığı için inanır. Yaratma ile bilimler teknolojiler meydana gelir. Bütün bu ifadelerden anlaşılması olmalıdır ki ne duygu, ne inanç, ne düşünce, ne de bilim

formları sabit ve bedelli formlar değildirler. Mademki sürekli bir akış vardır ve her an yeni bir denge durumuna muhtacız o halde bu durum bizim bütün uygarlık mirasımızı sürekli gözden geçirmemizi gerektirmektedir (s, 54).